

Mofihui (Liumetika)

Ko e langahui' (rheumatic fever) ko e mahaki faingata'a 'aupito he te ne lava 'o fai ha maumau lahi ki ho mafu'. Ka mamahi 'a e monga' ko e 'uluaki faka'ilonga ia ke ke fakaongoongo ha'ane hoko. Ko e mahaki 'oku lahi 'e ne 'ohofi 'a kinautolu 'ihe vaha'a 'o e ta'u 3 ki he ta'u 35.

Ko e nofo fakataha mo ha tokotaha 'oku ne ma'u e langahui' 'e toe faingofua ange ai ha'o pihia ai.

Fetu'utaki ki ho'o GP, toketā, Haurora pe kautaha fale'i fakafalemahaki, pe ki he Healthline ta'etotongi 0800 611 116, ha fa'ahinga taimi pē 24/7 kapau 'oku 'i ai ha taha 'i ho famili' 'oku kamata mamahi hono monga 'oku ta'u 3 ki he 35.

Kumi fale'i ki he mo'ui lelei ha fa'ahinga taimi pē 'oku hoko ai 'a e me'ani ko e 'uhi' ko e siemu 'oku ne fakatupu e langahui' 'rheumatic fever' 'e lava pē ia ke toutou foki mai.

Ka neongo ko e mamahi 'o e monga' ko e 'uluaki faka'ilonga' ia, 'e lava pē 'ehe langahui' kene:

- maumau'i 'a e mafu'.
- fakatupu 'a e langa 'a e tui', tunga'i va'e, tui'i nima', pe ko e ngaahi hokotanga hui kehe'.
- fakatupu 'a e ngaungaue faikehe 'a e nima' pē uma'.

Kapau 'e ma'u 'e ha taha 'a e langahui', te ne lava 'o fakatupu 'a e maumau faka'aufuli ki he ngaahi pamu'anga toto 'o e mafu'. 'Oku ui ia ko e mahaki felangaaki 'o e mafu' 'rheumatic heart decease'. 'Oku fiema'u 'a e kakai ko ē 'oku nau ma'u e 'rheumatic fever' pe 'rheumatic heart decease' ke huhu malu'i 'aki 'a e 'antibiotic' 'i he 'aho 'e 28 kotoa pē (uike 4) 'o 'oua 'e to e si'i hifo he ta'u 'e 10, ke ta'ofi 'aki 'a e langahui' ke toe hoko, pea ke ta'ofi 'aki ha'ane toe maumau'i lahi 'a e mafu'. Taimi e ni'ihiki ko e kakai ko ē 'oku nau ma'u 'a e langahui' 'oku iku ia ki he fiema'u ke tafa honau mafu'.

Ko e hā e me'a 'oku ne fakatupu 'a e mofihui' 'rheumatic fever'

Ko e langahui' 'oku faka'āaki (fakatupu) 'e he siemu 'oku ui ko e 'Group A Streptococcus' pe ko e "strep".

Ko e siemu ko 'eni 'oku nofo ia 'i ho monga' ta'e'iai hā faka'ilonga ki he'ene nofo, ka 'i he kakai ia e ni'ihiki, 'oku ne fakatupu 'e ia 'a e mamahi pē pala 'a e monga' ('oku 'iloa ko e strep throat).

'Ihe taimi e ni'ihiki ko e fa'ahinga kuo ma'u 'e he strep throat 'oku nau iku atu 'o puke he 'rheumatic fever'. 'Oku mahu'inga 'aupito ke fekumi ki he faito'o ki he mamahi 'o e monga' kei taimi, ke tokoni ki hono ta'ofi e mafola 'a e siemu' (strep bacteria).

'I he ngaahi fakatotolo ia 'e ni'ihiki 'oku pehē ai ko e 'strep skin' ko ha mahaki pipihi he kilī 'oku felave'i ia moe 'rheumatic fever', ka 'oku 'ikai ke mahino pe ko ia 'oku ne fakatupu e mahaki.

Ngaahi fakatokanga moe faka'ilonga – Me'a 'oku te ongo'i mo lava 'o tala

Kumi ha faito'o ki he mamahi 'oe monga' kei taimi

Ko e mamahi 'o e monga' 'a e faka'ilonga pau 'oe 'strep throat'. 'I he longai fanau', ko e faka'ilonga 'oe mahaki' 'oku kau ki ai e faingata'a ke folo ha me'a, pe faingatā'ia ke kai ha me'akai pe ko e inu ha vai.

Tokanga ke ke 'ilo pau ki he ngaahi faka'ilonga ko ia 'oe langahui (rheumatic fever)

'Oku 'ikai ko e taha kotoa pe 'oku ne ma'u e 'strep throat' 'e hoko ki ai 'a e langahui 'rheumatic fever'

Ko kinautolu 'oku kamata tupu ai e langahui, 'oku fa'a ma'u ai e ngaahi faka'ilonga ko 'eni', 'ihe meimei ki he uike 'e taha ki he uike 'e nima hili ko ia 'a e mamahi 'o e monga':

- Mamahi ki he hokotanga hui – ko e faka'ilonga angamaheni eni 'o e mahaki langahui 'rheumatic fever'. 'E kula, fepulopulasi pe ongo'i vevela 'a e hokotanga hui. 'E kau heni 'a e kongaloto, ongo tui, tui'inima, tunga'i va'e mo e hokotanga nima. 'E kehe pe 'a e hokotanga hui 'e langa (mamahi) he ngaahi 'aho kehekehe. Ko e mamahi (langa) 'a e ngaahi hokotanga hui'tene lava 'o fakatupu 'a e ketuketu pe ko e faingatā'ia 'a e luelue' tupu meihe mamahi'ia.
- Nounou 'a e manava' – te nau ongo'i e nounou makehe ki he 'enau manava' he taimi 'oku nau fakamalohisino ai.
- 'Asi e Veli.
- Fepulopulasi 'a e kilii 'i he funga tui'i nima, hokotaki'anga 'o e nima, tui, mui'i/tua'i va'e, pe hui tu'a.
- Nga'unu noa'ia holo ta'emapule'i 'a e nima, va'e, 'elelo mo e mata. 'E 'asi 'o hangē ha fakaalaala pe 'ikai lava ke tu'uma'u pea te ne uesia mo e tohi 'a e nima. Toki tu'u pe 'ene ngaungauē he taimi mohe.

Lava pe ke ma'u he fanau iiki pea mo e to'utupu 'a e:

- Felangaaki 'a e kete'
- Holo 'a e sino'
- Fu'u hela'ia
- Tolonga 'a e māmāfana pea nofoma'u he 38°C pe lahi ange 'o lau 'aho.

'E 'alu pe 'a e taimi' pea mole atu e ngaahi faka'ilonga ko 'eni'. Ka ko e maumau ki he mafu' 'e ta'emalava ke toe faito'o.

Fekumi ki he fale'i fakafaito'o

Kapau ko koe pe koha taha 'i ho 'api' 'oku ta'u 3 ki he ta'u 35 'oku mamahi hono monga', fetu'utaki ki he GP, toketā, Haurora pe kautaha fale'i fakafalemahaki, pe tā ki he Healthline ta'etotongi he 0800 811 116, ha fa'ahinga taimi pe 24/7.

‘E ala fiema’u ‘e ho’o kautaha fale’i fakafalemahaki’ ke fakahoko ha ngaahi sivi ki he ‘strep’, pea mo koe pē kau memipa ho famili’ ‘e ‘oatu ha’amou ngaahi tu’oni ‘antibiotics’. Ko e folo ‘o e ‘antibiotics’ ‘e lava ai ke tokoni atu ke malu’i koe mo e toenga ho famili mei he mahaki langahui’ ‘rheumatic fever’.

‘E lava ke fe’ao ‘a e kakai’ mo e langahui’ tā tu’o lahi, koia ai ‘oku mahu’inga ‘aupito ke ke sivi ma’u he taimi kotoa pē ‘oku mamahi ai ho monga’.

‘E ngalingali fiema’u ‘e ho’o toketā ke fakapapau’i pe ‘oku ke ma’u ‘a e kona he kili mei he siemu strep pea ke faito’o ‘aki ‘a e antibiotics. Ko e kona ‘oku ma’u he kili’ mei he strep tene fakatapu ‘a e:

- Veli pea kula ‘a e kili’

Malu’i

‘Oku mafola ngofua ‘a e ‘strep’ ‘i ‘api, tautefito ki he taimi ‘oku tokolahi ai e kakai ‘oku mou nofo’ pea mohe fakataha ‘i he loki tatau.

Ka neongo ia, ko e ngaahi sitepu ‘eni ke muimui ki ai ke fakasi’isi’i ‘aki e totolo ‘a e mahaki ‘strep’:

- Faka’ehi’ehi mei he ngaue fakataha ‘aki e hina inu, me’a ngaahi kai, pe mama e me’akai ‘o fafanga ‘aki e pēpē. Ko e founga eni ‘e lava ke paasi ai e siemu’ ki ha taha kehe.
- Faka’ehi’ehi mei he ngaahi me’akai ha taha ‘oku ongo’i puke, pē kapau ‘oku ke puke ‘i he mahaki kili.
- ‘Ufi’ufi ho ngutu’ mo ho ihu’ he taimi ‘oku ke tale pe mafatua ai, li ki he veve’ ho holoholo ‘osi hono ngaue’aki’, pea fufulu ke ma’a ho nima’ ‘aki e koa mo e vai, pea tuku ke momoa.
- Faka’ehi’ehi mei he mohe fakataha ‘i ha loki pē ‘e taha, pe tokoto he mohenga ‘e taha.

Ki ha to e fakamatala makehe

- ‘A’ahi ki he Health New Zealand | Te Whatu Ora website healthnz.govt.nz/rheumatic-fever
- ‘Atā ke ke fetu’utaki ki he NZ Relay Services ta’etotongi he uepisaiti nzrelay.co.nz ‘o kapau ‘oku ke noa, ‘ikai ke fanongo lelei, pe kovi ho’o sio mo ho’o fanongo pea kovi mo palopalema ho’o lea’.
- Fetu’utaki ki he Healthline ‘i he **0800 611 116**, ha fa’ahinga taimi pē 24/7 ki ha tokoni fakafalemahaki, pe ki ha fakamatala fekau’aki mo e me’a ke fai ka hoko’. Ngofua pe ke ke lea ki ha toketā Mauli he kiliniki (clinician) ‘o kapau ko e fetu’utaki ange he taimi 8am ki he 8pm. Ko e sēvesi fakatonulea pea mo e NZ Relay ‘oku na ‘atā pē ki ha fiema’u tokoni.
- Kia nautolu ‘oku nau nofo loto fonua pe ‘eva fakalotokolo, ngofua pe ke ke fetu’utaki ki he Ka Ora Telecare **0800 2 KA ORA (0800 252 672)** pe kaora.co.nz. Ko e sēvesi ko ‘eni ‘oku ‘atā ia mei he 5.00pm – 8.30am ‘i he lolotonga ‘oe uike’, pea houa ‘e 24 he uike’eni pea mo e ngaahi ‘aho malōlō.
- ‘Oku ‘i ai ‘a e laine ma’ae kau Faingata’a’ia ke tokoni’i kinautolu, ‘oku ‘atā mei he Monite ki he Falaite, he taimi 8.00am pea mo e 5.00pm. Fetu’utaki ta’etotongi ki he **0800 11 12 13** pe lomi ki he **8988** ki ha tokoni mo ha fakamatala pe ‘a’ahi ki he healthpoint.co.nz/disability-helpline